

- забруднення твердими відходами.

Короткотермінові негативні впливи на навколишнє середовище, які неодмінно виникають при виконанні будівельних робіт чи реконструкції, треба зводити до мінімуму правильним плануванням і застосуванням попереджувальних заходів, а після закінчення робіт вживати заходи щодо відновлення і рекультивації місць розташування будмайданчиків та прилеглих територій.

Таким чином, екологічний зміст проектів повинен включати різноманітні технічні, організаційні, економічні та соціальні рішення, які відповідають вимогам екологічного законодавства, захисту навколишнього природного середовища як важливої умови для гармонійного розвитку людини та сталого розвитку суспільства.

1.Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд: ДБН А.2.2-1-2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.budinfo.com.ua/dbn/8.htm>.

2.UN Environmental Programme – UNEP, 1997. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unep.org>.

3.Мелентьев Л.А. Системные исследования в энергетике. – 2-е изд., доп. – М.: Наука, 1990. – 256 с.

4.Данилишин Б.М. Люзії та реалії комунальної сфери: [Реформування житлово-комунального господарства] // Урядовий кур'єр. – 2003. – №225. – С.7.

Отримано 28.04.2010

УДК 658.261 : 620.92 : 504.031

Н.М.ВЛАСОВА

Український морський інститут, м.Севастополь

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ АГРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ

Розглянуто суть еколого-економічних та соціальних аспектів формування інноваційних проектів при відтворенні техногенно порушених земель. Запропоновано схему еколого-економічного аналізу раціонального використання природних ресурсів з метою здійснення процесу екологізації виробництва.

Рассмотрена сущность эколого-экономических и социальных аспектов формирования инновационных проектов при восстановлении техногенно нарушенных земель. Предложена схема эколого-экономического анализа рационального использования природных ресурсов с целью осуществления процесса экологизации производства.

The essence of the ecology-economical and the social formation's aspects of innovative projects under the creation of techno infringing lands are discerned in the article. The scheme of the ecology- economical analysis of the natural resources` efficient use is offered in order to the accomplishment of the manufacture's ecological process.

Ключові слова: сталий розвиток, раціональне використання, природні ресурси, екологізація, еколого-економічний аналіз, складові еколого-економічного аналізу, інно-

ваційний проект, агроенергетична рекультивация, порушені землі.

В останні роки в економічній, еколого-економічній науці все більше стали приділяти увагу вдосконаленню системи управління проектами природокористування. Це цілком виправданий крок з боку науковців, оскільки сьогодні охорона природного середовища, врахування динаміки зміни його якості, якості природоресурсного потенціалу, прогнозування кількості використання природних ресурсів є довгостроковою гарантією функціональної властивості економіки [1].

Політична нестабільність, відсутність законодавчої і нормативно-правової бази для вирішення проблем природокористування сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів, призвели до кризових явищ в економічній діяльності основних бюджетоутворюючих галузей промисловості.

Загальна площа забруднених і порушених територій в Україні досягає 75%. У промислових регіонах створюються і поширюються «зони екологічного лиха», які негативно впливають на життєдіяльність населення і породжують соціально-демографічні проблеми економічної політики в регіонах [6, 8]. Особливо актуальна проблема відтворення деградованих та порушених земель для унікального регіону Севастополя і Балаклави, в якому більш 30% території відноситься до природно-заповідного фонду і йому надано статус міжнародної курортно-оздоровчої і туристичної зони.

В даний час у межах районного м.Балаклави зосереджено практично відроблені Кадиківський, Західно-Балаклавський і Псилерахський кар'єри площею понад 450 га та заборонено з екологічних умов розробку вапняку на горі Гасфорт. Величезні площі порушених земель і відвалів гірничих порід, застарілі й еконебезпечні технології гірничовидобувних робіт суттєво погіршили своєрідний природний ландшафт міста. Джерелами патогенності порушених земель є глибокі котловани Псилерахського і Кадиківського кар'єрів з постійними зсувами гірничих порід у робочий простір. Сутність техногенно порушених територій приведена в публікаціях [4, 6]. Науковими школами М.О.Бекаревича [12], А.Г.Шапар [11] науково обґрунтовано і практично вирішено проблеми сільськогосподарського використання земель порушених промисловістю при добуванні корисних копалин, відновлення земель при гірничих розробках, раціонального природокористування, сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів.

Фундаментальні основи концепції сталого розвитку пов'язано з іменем видатного українського вченого В.І.Вернадського, ідеї якого про біосферу та ноосферу знайшли продовження в [2]. На сьогодні вже

існують численні напрацювання вітчизняних учених щодо проблем стійкого еколого-економічного розвитку.

Невирішеними раніше частинами загальної проблеми залишаються проблеми раціонального природокористування, техногенної безпеки регіону, планування природоохоронної діяльності, запровадження енергозбереження науково-містких виробництв і високих технологій в напрямку промислової екологізації і переходу до стійкого екобезпечного розвитку регіону, які потребують негайного вирішення на національному рівні.

Мета статті – підвищення соціально-економічної ефективності техногенно небезпечних порушених земель шляхом їх промислової екологізації, а також розглянути питання щодо вдосконалення системи управління природокористуванням господарського об'єкту.

Проблеми відтворення земель, порушених гірничо-видобувними роботами, вирішуються в Україні з 1962 р.

Для виявлення виробничих проблем у системі управління природокористуванням на підприємстві необхідно застосувати еколого-економічний аналіз. Сьогодні в планах і програмах промислових підприємств питання врахування економічного аналізу використання природних ресурсів при організації і здійсненні виробничих процесів та обґрунтуванні техніко-технологічних проблем діяльності виробництва займають важливе місце [9]. Тому проведення еколого-економічного аналізу використання природних ресурсів буде сприяти досягненню мети раціонального використання ресурсів, вдосконаленню системи управління природокористуванням [7].

До основних складових еколого-економічного аналізу за даними наукових досліджень відносять п'ять основних компонентів, які реалізуються за допомогою первинної обробки зібраної інформації (рисунк) [1].

В умовах системної невизначеності творчим колективом провідних науковців на громадських засадах «Екологія. Людина. Енергетика» при підтримці Балаклавського Союзу промисловців і підприємців розроблений, обґрунтований, і рекомендований до впровадження регіональний інноваційний проект «Створення і впровадження екологічно безпечних, енергоактивних господарських комплексів на деградованих землях курортно-оздоровчої і туристичної зони «Балаклава»» [8]. Цей проект має високий рівень новизни (захищено в 10 патентах на винаходи), значну соціально-екологічну та економічну ефективність (опубліковано 25 статей у фахових економічних і академічних виданнях), а також комерційну привабливість впровадження (розглянуто, схвалено і рекомендовано до впровадження 15-ма науково-технічними конфе-

ренціями, симпозиумами і конгресами).

Основні складові еколого-економічного аналізу

Реалізація таких проектів в Україні є надзвичайно складною соціально-економічною і екологічною проблемою. Проблеми раціонального природокористування, техногенної безпеки регіону, планування природоохоронної діяльності, запровадження енергозбереження науково-містких виробництв і високих технологій в напрямку промислової екологізації і переходу до стійкого екобезпечного розвитку регіону не знайшли свого вирішення і втілення.

Заслуговує на увагу досвід Німеччини, де в 1994-1999 рр. реалізовано проект RECHAR - II. Цим проектом затверджено пріоритети захисту довкілля, нові напрямки господарської діяльності. Проект сприяв подоланню небезпечних соціальних і економічних проблем при ліквідації вугільних шахт шляхом інвестицій в інноваційні галузі господарства, перекваліфікації безробітного населення.

З урахуванням результатів експертної оцінки Інноваційного проекту Інститутом геотехнічної механіки НАН України від 30.10.2003 р. за №311-22/41-7-684, Національним гірничим університетом від 5.09.2006 р. за №01-04/368 р і Державною екологічною академією

Мінприроди України від 19.11.2008 р. за №477, головного Інституту проблем природокористування і екології НАН України від 8.10.2005 р. в рекомендаціях міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми природокористування, сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів» авторами проекту запропоновано [3, 5] створення і розв'язання пілотного проекту кліматичного коридору для найбільш техногенно порушених земель Балаклавським рудоуправлінням між відробленим 50 років тому Західно-Балаклавським і Псилерахським (на стадії доробки) кар'єрами.

В кризовий період економіки основною метою природоохоронної роботи повинно бути забезпечення дотримання екологічних норм при мінімальних витратах. Задачами природоохоронної роботи є зниження рівня споживання природних ресурсів і зменшення кількості викидів, скидів і відходів [1]. Об'єктивною необхідністю є забезпечення подальшого розвитку промисловості на інноваційній основі. Без постійного впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу економіка втрачає свої конкурентні можливості, а також позиції на зовнішньому ринку.

На жаль, в Україні практично відсутня науково-технологічна політика як на державному, регіональному, місцевому, так і на галузевому рівнях.

Невід'ємною складовою діяльності сучасного підприємства є управління інноваційними проектами і програмами [10].

Інноваційний проект повинен враховувати етапи техніко-економічного обґрунтування (від визначення мети до вибору найефективнішого варіанту його досягнення), охоплювати всі стадії інноваційної діяльності, пов'язаної з трансформацією науково-технічних ідей у новий чи удосконалений продукт, впроваджений на ринку, науково-дослідні розробки, освоєння виробництва, фінансові заходи, а також організацію та маркетинг нових продуктів.

Таким чином, для найбільш техногенно небезпечної території відробленим 50 років тому Західно-Балаклавським і Псилерахським кар'єром на стадії доробки розроблено науково-технічну Концепцію агроенергетичної рекультивациі і запропоновано патентоспроможні рішення Агроенергетичного Технопарку і його фізичної моделі Енергоактивної садиби. Виявлено основні джерела патогенності та прийнято енергоефективні технології їх нейтралізації шляхом промислової екологізації.

Для виявлення виробничих проблем у системі управління природокористуванням на підприємстві необхідно застосувати всі складові еколого-економічного аналізу, а також використовувати на всіх етапах

операційного циклу виробництва певні інструменти цього аналізу. Здійснення еколого-економічного аналізу є вимогою щодо реалізації еколого-економічної політики, забезпечення екобезпеки життєдіяльності населення і природних екосистем. Саме еколого-економічний аналіз надає змогу дослідити вплив екологічного чинника на кінцеві виробничі, економічні, фінансові результати виробничо-господарської діяльності; врегулювати питання природокористування при приватизації державного майна, ціноутворенні, маркетингових дослідженнях, розробці бізнес-планів тощо [1].

1. Аніщенко В.О., Маргасова В.Г. Еколого-економічний аналіз у системі управління природокористуванням на підприємстві // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №6. – С.39-47.

2. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 263 с.

3. Дерев'янку В.І., Дутка С.М. Проблеми і перспективи формування та впровадження агроенергетичного кліматичного коридору на території техногенно порушених земель Балаклавського рудоуправління // Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми природокористування, сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів». Ч.ІІ. – Дніпропетровськ, 2009. – С.42-44.

4. Дутка С.М., Дерев'янку В.І. Сутність техногенно порушених земель і проблеми інформаційного забезпечення їх відтворення // Актуальні проблеми економіки. – К.: Національна академія управління, 2008. – №10 (80). – С.55-68.

5. Дутка С.М. Агроенергетичний механізм екологізації техногенно порушених земель // Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми природокористування, сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів». Ч.ІІ. – Дніпропетровськ, 2009. – С.38-39.

6. Дутка С.М. Сталій розвиток енергозбереження в умовах ринкового господарювання на порушених землях // Актуальні проблеми впровадження. – К.: Національна академія управління, 2009. – №8. – С.174-183.

7. Макаp С.В. Основы экономики природопользования. – М.: Наука, 1998. – 350 с.

8. Макаренко П.М., Дутка С.М., Інноваційний проект «Створення та впровадження екологічно-безпечних господарських комплексів на порушених землях курортно-оздоровчої і туристичної зони «Балаклава» / Велика Рада Всеукраїнського конкурсу «Лідер паливно-енергетичного комплексу». – К.: Українські енциклопедичні знання, 2006. – С.103-105.

9. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням / За заг. ред. Л.Г.Мельника та М.К.Шапочки. – Суми, 2006. – 350 с.

10. Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання / За наук. ред. д.е.н., проф. М.М.Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2008. – 452 с.

11. Шапар А.Г., Скрипник О.А. Техногенний парк – елемент екологічної мережі // Екологія і природокористування: 36. праць Інституту проблем природокористування та екології НАН України. Вип.4. – Дніпропетровськ, 2002. – С.104-111.

12. Шемавнюв В.І., Забалуєв В.О., Чабан І.П., Бекаревич М.О. Техногенні території: рекультивація, оптимізація агроландшафтів, раціональне використання // Раціональне землекористання рекультивованих та деградованих земель (досвід, проблеми, перспективи) / Міністерство аграрної політики України. – Дніпропетровськ, 2006. – С.8-15.

Отримано 18.05.2010